

Šiame numery:

Kasmetinės dailės premijos reikalai.
Karaliai ir kunigaikščiai
Z. Ivinskio istorijoje.
Rizikavau savo gyvenimu.
Andriejaus Egličio eilėraščiai.
Bagdavičiaus svarstymai.
Solisčių koncertas "Aidams"
paremti.
Andrius Kuprevičius koncertuoja
Chicagoje.
Nauji leidiniai.
Kultūrinė kronika.

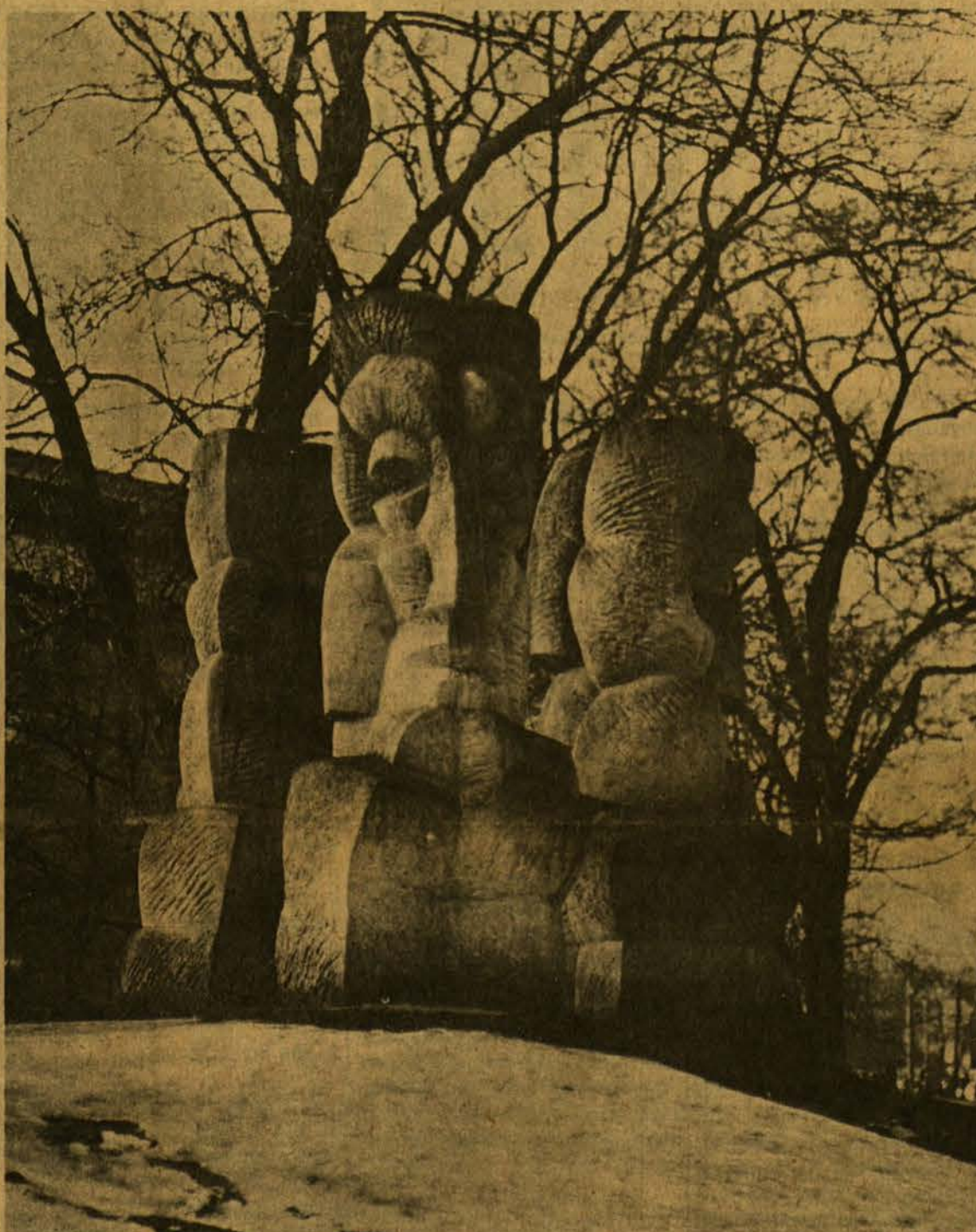
KARALIAI IR KUNIGAIKŠČIAI Z. IVINSKIO ISTORIJOJE

VYT. ALANTAS

Zenonas Ivinskis, LIETUVOS ISTORIJA. Iš Vytauto Didžiojo mirties. Išleido Lietuvių katalikų mokslo akademija, 410 psl., Roma, 1978 m. Leidinio kaina — 20 dol., gaunama ir "Drauge."

Naujosios Ivinskio istorijos aš čia kritiškai nevertinu: tai yra istorikų specialistų darbas, nors man ji atrodo parašyta kompetentingai, kruopščiai ir su didele erudicija. Man čia rūpi pakalbėti apie mūsų valdovų ir didžiųjų titulų bei kitus senosios Lietuvos dalykus, apie kuriuos mes su vėlioniu istoriku kalbėjome susirašinėdami 1971 m., man rašant Šventaragį. Savo romanui aš rinkau medžiagą iš visur, tad žymių istorikų — čia minimo Ivinskio, A. Šapokos ir kitų — pažinties man itin buvo svarbios. Konkretiai kalbant, mes kalbėjome apie valdovų titulą, pilis, ginklote, Vorutą, šventoves ir t. t. Abu tie įžymieji istorikai iškeliavo amžinybėn. Menų juos su pagarba ir dėkingumu, nes, mano klausinėjamai, jie visada atsakydavo dalykiškai, išsamiai ir punktualiai. (Tarp kitko norėčiau pastebėti, kad vėlionis Ivinskis rašydavo mašinėle ant plono popieriaus gerokai nublukusia juoste, ir po tiek metų — laiškas rašytas 1971 m. — tekstas pasidarė sunkiai beskaitomas). Tad skaitytojui, manau, bus aišku, su kokių smalsumu ir susidomėjimu aš ėmiau įieškoti prieš 7 metus mudviejų susirašinėjimo atbalsių naujoje Ivinskio istorijoje.

Rašydamas Šventaragį, XIII amž. Lietuvos didžiųjų aš nevadinau kunigaikščiais, bet kunigais. Kaip ir iš kur atsirado tas "kunigaikštis", man nebuvo aišku tada, kaip neaišku ir šiandien. Iš žodžio "kunigas" pagal mūsų kalbos dėsnius pasidaro kunigaikštis, kaip iš ūkininko ūkininkaitis, bernas — bernaitis ir t. t. Dėl to titulo Ivinskis man tada rašė: "Kad vietoje kunigaikščio vartojate kunigas, tai galioja iki 15 amž. Kunigas tada buvo vyriausias vietos asmuo politiniu atžvilgiu, bet jis atlikinėjo ir pačias religines pareigas, kaip mes dar kartą smulkiai išvadiname Kęstutis priesaikos patirime". Tą titulą aš įvedžiau į literatūrą, kaip minėjau, rašydamas Šventaragį 1971 m., Ivinskis

Vladas Vildžiūnas

Lietuviškoji baldinė, 1973, Vilnius, estėškas dolomitas, 4-3 m.

įvedė į išėjusią dabar savo istoriją. Pz., jis rašo: "Žemaičių kunigas Treniotas"... (196 psl.). Mūsų istoriografijoje yra įsigalėjusi nuomonė (greičiausiai svetimųjų primesta), kad senovės lietuviai neturėjo šventyklų. Aš tai nuomonei nepritariau ir savo istoriniame veikale "grąžinau" Lietuvai šventyklas. Ką apie tai galvojo Ivinskis? Tame pačiame laiške jis man taip rašė: "Dėl šventyklų, kurios, galvojate, būna man atsakė: "Nenorėčiau, mėsavos išpuštos dievų statulomis, religiniais simboliais, meno dirbiniais, drožiniais, audiniais, aš turiu savo nuomonę. Per daug užimtų laiko tuo klausimu čia

diskutuoti. Tik aš niekur nesu teigęs, kad toji ugnis vien po ažuolo šakomis buvo kurenama". Naujos jo istorijos skyriuje apie "Pagonišką lietuvių tikėjimą" šventyklų klausimas visiškai nėra liečiamas. Ivinskis kalba tik apie alkakalnius ar alkavietes, kur buvo aukojama dvasioms. Svarbiausia man buvo idomu patirti, ką istorikas galvoja apie Lietuvos valdovų titulų. Jis tada man atsakė: "Nenorėčiau, mėsavos išpuštos dievų statulomis, religiniais simboliais, meno dirbiniais, drožiniais, audiniais, aš turiu savo nuomonę. Per daug užimtų laiko tuo klausimu čia

diskutuoti. Tik aš niekur nesu teigęs, kad toji ugnis vien po ažuolo šakomis buvo kurenama". Naujos jo istorijos skyriuje apie "Pagonišką lietuvių tikėjimą" šventyklų klausimas visiškai nėra liečiamas. Ivinskis kalba tik apie alkakalnius ar alkavietes, kur buvo aukojama dvasioms. Svarbiausia man buvo idomu patirti, ką istorikas galvoja apie Lietuvos valdovų titulų. Jis tada man atsakė: "Nenorėčiau, mėsavos išpuštos dievų statulomis, religiniais simboliais, meno dirbiniais, drožiniais, audiniais, aš turiu savo nuomonę. Per daug užimtų laiko tuo klausimu čia

Valdovų titulai išnašoje

Savo istorijos plačioje išnašoje Ivinskis pasisako už didž. kunigaikščio titulą (176 psl.). Pastebėjus, jog "dabar yra gyvai keliamas klausimas, kad visus didžiuosius Lietuvos kunigaikščius reikia vadinti karaliais, o pačią Lietuvą — karalyste", jis toliau rašo, jog vakarietiški galvojan-

tieji ordino kronikistai... neturėję kito tikro pavadinimo Lietuvos valdovams ir juos kronikose pavadinę titulu rex (autorius pabr.) ir "tokį titulą popiežius Jonas XXIII davė Gediminui, nes ir rygičių įtakoje surašytuose garsiuose Gedimino laiškuose buvo pavartotas tas titulas", tačiau, tęsia toliau autorius, "iš išlikusių didelio skaičiaus paties Vytauto ir jo įpėdinių, kurie nebuvo karūnuoti Krokuvoje Lenkijos karaliais, kanceliarijoje surašytų dokumentų, niekur nerandama, kad tie valdovai patys save būtų titulavę karaliais". Norintieji dabar garsiuosius mūsų didžiuosius kunigaikščius pakelti į karalių laipsnį, sako Ivinskis, esą turėtų reikšti ne tik šios dienos asmeninius patriotinius nusistatymus, o labiausiai eiti tiesiai į šaltinius (autorius pabr.) ir susipažinti su pačių valdovų vartotais titulais...

Ir toliau savo išnašoje, lyg norėdamas pabarti tuos "reikšiančius savo patriotinius nusistatymus", Ivinskis tėviškai pamoko sakdamas: "Aldivaizdoje autentiškų šaltinių, kurių dvasios ir jų formų perdirbtį jokia teisinė logika po šėščių amžių neapadės, turėtų būti stipriai koreguoti naujieji išvedžiojimai". Baigdamas savo ilgą išnašą, Ivinskis paminėję P. V. Raulinaitį ir V. Alantą, kurie kovoja už kunigaikščių "sukaralinimą" ir dar pastebi, jog dr. J. Jakštas teisingai įspėjęs, kad didieji kunigaikščiai turi savo nusistovėjusias tradicijas, kurių nesą galima keisti.

Dėl tų visų šviesaus atminimo istoriko samprotavimų būtų daug kas pasakytina, pvz.: kodėl Gedimino laiškas buvo rašomi "rygičių įtakoje", nors jie buvo rašomi Vilniaus mieste? Autorius siūlo remtis Vytauto kanceliarijoje surašytais dokumentais, bet kodėl nebūtų galima pasiremti ir popiežiaus Jono XXII bei Gedimino kanceliarijų dokumentais, kur Gediminas tituluojuamas Lietuvos ir "daugelio rusų" karaliumi ir pagaliau kam bekelti kunigaikščius į karalius, jei tai jau seniai padarė kiti, kaip mes matysime iš pačios Ivinskio istorijos.

Valdovų titulai Ivinskio tekste

Mūsų istorikas Lietuvos valdovų tekste tituluoja trejopai: didž. kunigaikščiais, labai dažnai val-

(Nukelta į 2 psl.)

Kertinė Parastė

Kasmetinės dailės premijos reikalai

1973 metais jaunatviška M. K. Ciurlionio galerijos vadovybė tų metų vasario 16 d. proga rengiamos parodos geriausiam meno darbui premijuoti iš Lietuvių fondo išsirūpino tūkstantinę. M. K. Ciurlionio galerijos vadovybė anuomet tikėjo, kad ta premija bus patraukli vilionė Amerikoje gyvenantiems dailininkams dalyvauti galerijos metinėse parodose. Tikėta, kad premija taps kūrybą skatinančiu varikliu, o taigi ir tinkamu premiją laimėjusio dailininko įvertinimu. Deja, paroda susidūrė su kliūtimis, kurios tą kartą buvo dar šiaip įveiktos, bet ateičiai metinės dailės premijos idėjų palaikyti reikėjo įieškoti naujų kelių. Pasidarė aišku, kad surengti tokią parodą, kurioje galėtų dalyvauti visi plačiai po Ameriką išsisklaidę dailininkai yra grynai pinigine prasme, ypač dailininkui, nepakeliamas užsiuimimas. Norint palengvinti darbų pristatymą, parodas buvo mėginta rengti ne vien tik Chicagoje. New Yorko LB skyriaus rengtos parodos New Yorko te tikslu, bet dėl kitų priežasčių, irgi nepasiekė. Vietoje dailininko įvertinimo čia parodoje dominavo mėgėjiškumas, arogantiškai remiamas skyriaus valdybos. Mėgėjiškumo demonstracija profesionalizmo sąskaiton ir jos lygiavertė padėtis parodoje ne visiems dailininkams pasirodė priimtina. Nežiūrint premijos, daugelis dailininkų sekančiose parodose nebedalyvavo. O paroda bei dailininkų liko betikslė. Buvo dailininku, ypač Chicagoje, kuriems nepasitenkinimą sukėlė jūrų komisijų tūkstantinė apdovanotų darbų išvaizda. Kai kurie vyresniosios kartos dailininkai pasijuto palikti už kiemo vartų. Kilė taip pat klausimas, kaip vertinti tą dailininkų įnašą, kurių darbų neįmanoma atnešti į parodą. (Darbai, kurie yra dalimi architektūros arba kurių svaris ir pasiskirtas daro juos nepajudinamais).

1976 m. vasario mėn. 7 d. "Draugo" kultūrinės kronikos

LB Kultūros tarybos posėdyje buvo vienbalsiai nutarta 1978 m. dailės premiją skirti dail. Adomui Varnui. Kultūros tarybai neturint savo iždė pakankamų sumų premijai, kreiptasi paramos į Lietuvos fondą. Pastarojo pelno skirstymo komisija palankiai atsivėlgė į šį LB prašymą ir paskyrė tūkstantinę, kuri bus pervesta į Kultūros tarybos iždą ir šiomis dienomis bus įteikta dail. A. Varnui". Sakym, kad čia įvyko klaida interpretacijoje, tačiau mano atmintyje tokia galimybė vietos nebuvo palikta. Dailės premijai skirti buvau pakviestas dail. V. Vizgirdos, vi-

sai neimdamas galvon, kas jam pavedė šios komisijos sudarymą. Posėdyje buvo plačiai apkalbėtas tokios komisijos tęstinumas ir principai, kuriais remiantis turėtų būti skiriama premija. Buvo paliesti ir tie principai, arba, kaip ten buvo išsireikšta, "nuožiūra" ankstesnėje A. Valčkos jūrų komisijoje. Ypač aiškiai buvo pasakyta prieš "nuožiūros" dalį, liečiančią viso gyvenimo kūrybą. Dail. V. Vizgirdos sudarytos komisijos nuomonė buvo labai aiški, kad meno premija neturi paminėti apdovanojimas už buvusius nuopelnus, bet turi likti skatinamoji priemonė, pažymint dailininko dabartinį aktyvumą.

Dėl Adomo Varno absoliuti komisijos daugumos nuomonė buvo ta, kad JAV LB Kultūros taryba turėtų dėti visas pastangas atitinkamai pagerbti šį mūsų dailės būties skiriamą premiją. Buvo paliesti ir tie principai, arba, kaip ten buvo išsireikšta, "nuožiūra" ankstesnėje A. Valčkos jūrų komisijoje. Ypač aiškiai buvo pasakyta prieš "nuožiūros" dalį, liečiančią viso gyvenimo kūrybą. Dail. V. Vizgirdos sudarytos komisijos nuomonė buvo labai aiški, kad meno premija neturi paminėti apdovanojimas už buvusius nuopelnus, bet turi likti skatinamoji priemonė, pažymint dailininko dabartinį aktyvumą.

jau nebereikia, lieka tik sudaryti sąrašą pagal gimimo datas, nes praeityje nusipelnę yra visi. LB Kultūros taryba lengvai paneigė savo pačios sudarytos dailės premijai skirti komisijos nutarimus; jų tarpe ir ta, kad 1978 metų premijai skirti komisijai daryti buvo siūlytas ir su tuo sutiko dail. R. Viesulas. Zinoma, LB Kultūros taryba artimiausiu LB yra visiškai laisva sudaryti ir savo nuožiūra skirti dailės premijas iš savo iždo. Tuo tarpu tačiau yra būtina, kad iš Lietuvių fondo lėšų skirtoji tūkstantinė liktų kompetentingoje dailininkų žinioje. Apžvelgus dabartinę padėtį, galbūt geriausia

išėjimui vis tiek lieka parodos. Niekados dar nebuvo tokios jūrų komisijos, su kurios sprendimais sutiktų visi, bet paroda vis tiek lieka patogiausias būdas iš turimo derliaus atrinkti geriausią dailės darbą. Ypač gerai, jeigu premijas laimi, jos verti jaunieji dailininkai. Tai rodo, kad mes dar gyvi, dar žiūrime į ateitį, nors ji ir ne visiems būtų suvokiama. Suprantama, neturėtų būti pamiršta ir praeitis, bet tik ne dabarties sąskaiton. Čia kaip tik yra plati dirva, kurioje galėtų rimtai padirbėti ir Lietuvių Bendruomenė.

Pranas Lapė

Karaliai ir kunigaikščiai Ivinskio istorijoje

(Atkelta iš 1 psl.)

žovais ir skaitytojui krinta akys na žodelis rex, atseit, karalius. Kitaip sakant, autorius Lietuvos valdovų pats karaliais nevadina, bet tą pareigą perleidžia svetimų šaltinių autoriams. Pvz., jis rašo: "Valdovas Traidenis... mirė savo mirtimi" (213 psl.). "Po 1289 — 1291 m. minimieji Lietuvos kunigaikščiai" (Ten pat). "Lietuvos valdovai" (214 psl.). "Aukštaitiuose... buvo Traidenio tėviškės žemės (kunigas Thoiriden lant)" — anot vokiečių kronikos. "XIV amž. didžiojo kunigaikščio dvarai težinomi tik Aukštaitiuose" (215 psl.). Kryžiuočiai Gediminą yra pavadinę Aukštaitių karaliumi — rex Owsteiten (t. p.). Kronikininkas Dusbargas rašė: "Rex Vitenis" (217 psl.). "Viteniui įsiveržus į Livoniją, prūsų kryžiuočiai nutarė teruoti "karaliaus žemes", anot vokiečių kronikos (218 psl.). "Dusburgo žodžiais, Lietuvos karalius" (220 psl.). Iš vokiečių kronikos: "...lietuvių karalius Vitenis atsiuntė narsų kilmingą Sirmontą su 100 laivų, kurie priešą nuvijo ir laivą sudegino" (T. p.). Kryžiuočiams pasisekė paveikti žemaičių kilminguosius, kurie "žmones kurstė prieš Lietuvos karalių" — Dusbargas. Tas pats Dusbargas rašo, kad "Vitėnus rex Lethowinorum... buvo apgulus Christmėli" (224 psl.).

Man atrodo, kad iš šių Ivinskio teksto citatų galima susidaryti nuomonę, kaip istorikas žūrėjo į Lietuvos valdovų titulus. Tiesiogiai jis jų nevadina karaliais, bet valdovais ir kartais kunigaikščiais; tačiau dažnai cituoja metraštininkų vartojamą rex, karaliaus titulą. Taigi ir kyla klausimas, ar mums tie šaltiniai žinotini, ar užmirštinai ir prisiminimini tik tie, kurie to titulo mums nepripažįsta?

Dar keletas žodžių apie šaltinius ir išvadas

Dr. J. Balys rašo (Nerimta kalba apie rimtus dalykus, Margutis, lapkričio mėn. 1962 m.), jog ir svetimieji karaliais vadino ne tik Mindaugą, bet ir Gediminą bei Algirdą ir kitus senovės Lietuvos valdovus prieš unitą su Lenkija. Jo žodžiais, užtenka pavartyti... "Burges dokumentų rinkinio Urkundenbuch tomas". Pvz., popiežiaus legato pasiuntiniai, atvykę iš Rygos į Vilnių, savo pranešime 1324 m. Gediminą visur vadina rex... Taikos sutartyje su ordinu 1367 m. sakoma, kad "sudaroma taika... tarp mūsų ir Algirdo su Kęstučiu, broliu, Lietuvos karaliu". Toliau dr. Balys pažymi, kad ir vidaus reikalams buvęs vartojamas karaliaus titulas. Pvz. Algirdo sūnus Andrius, Holocko kunigaikštis, 1385 m. dokumente savo tėvą vadina karaliumi — pater nostrom Algirdas, quondam rex Littoviae. Duoda dr. Balys ir daugiau šaltinių pavyzdžių, kurie rodo, kad Lietuvos valdovai buvo tituluojami karaliais.

Istorikas Jonas Švoba 1970 m. paskelbė "Dirvoje" ilgesnį studiją. Lietuvos karalių byla (61 — 65 nr.), kur jis tą problemą nagrinėja gan plačiai, nurodo šaltinius ir pasisako už karaliaus titulą.

Ir istorikas J. Dainauskas idomiame rašinyje: "Tikrovė ir tendencija (Draugas, 1963 m. rugpjūčio 17 d.) nurodo apskiai "kanceliariinių" šaltinių, kur Lietuvos valdovai tituluojami karaliais. Pastebėjęs, kad "Lietuva nuo Mindaugo laikų nenustojo būti karalyste" ir paminėjęs, jog popiežius Jonas XXII savo laiškuose Gediminą tituluojąs "Gedemine Regis Letwinorum et multorum Ruthenorum", toliau rašo,

Vytautas Kašuba Lietuvos karalius Mindaugas (alavas). Nuotr. V. Maželio

jog kryžiuočių ordino raštuose, ar perrašant popiežių dokumentus, ar rašant savo kronikas, Lietuvos valdovai tituluojami karaliais. Pvz., 1323 m. dokumente sakoma, kad popiežius rašęs Prancūzijos karaliui apie tai, jog "karalius Gediminas"... 1367 m. ordino magistras rašo: "Olgherdem ac Keystuten fratres reges Lithoviae"... J. Dainauskas nurodo ir daugiau šaltinių.

Labai aiškiai matyti, kad tų vadinamųjų šaltinių esama visokių. Mūsų viduramžių istorija rašė svetimtaučiai ir rašė taip, kaip reikalavo jų interesai, tačiau net ir mūsų priešų šaltiniai Lietuvos valdovus titulavo karaliais. Savotiškai skamba mūsų kai kurių istorikų tvirtinimas, kad didžiojo kunigaikščio titulas turįs savo "nusistovėjusias tradicijas", kurių nesą galima kaitalioti. Kodėl negalima? Ar tai yra kažkoks kanonas ar postulat, nuo kurio atsisakyti, sugrius visa viduramžių istorija? Mes atitaisinėjame svetimtaučių mūsų istorijoje padarytus suklustojimus, iškraipymus bei melagystes. Argi taip jau labai "sužalosiame" savo istorijos mokslą, jei atitaisysime dar vieną mums primetą pažeminimą? (Juk ir šandien maskoliai Lietuvos istoriją vėl tempia ant savo raudono karpalio!)

Juk kas yra istorija? Istorija esame mes patys. Keičiasi generacijos, keičiasi istorijos filosofija, kitaip sakant, kiekviena generacija savo tautos istoriją perrašo. Savo laiku buvo mums labai gera S. Daukanto istorija: atėjo nauja karta, pasirašė ir savo tautos naują istoriją. Juk galų gale tam ir yra istorijos mokslas, kad nuolat tyrinėtu praeitį, įieškotų naujų šaltinių, atitaisintų klaidas, o nesustingtu "tradicijose". Žodžiu, kiek naujų gadynių, tiek istorijų, ir kiek istorikų, tiek istorijos filosofijų.

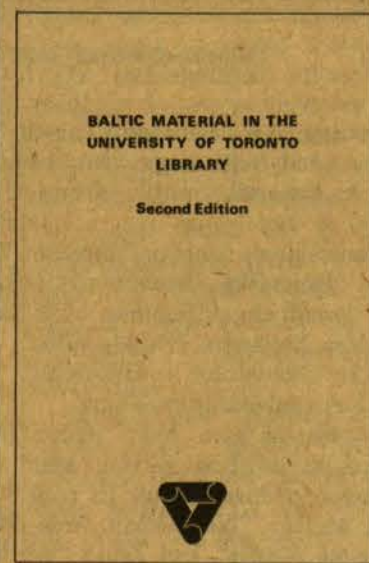
Ar kam tai patinka ar nepatinka, bet Lietuvos valdovų titulai grįžta kam jie priklauso. Sakydame, Gediminas spaudoje labai dažnai jau vadinamas karaliumi. Taip pat Algirdas ir Kęstutis. Pvz., Lituanus žurnale (1978 m. nr. 3) K. A. Girvilas savo straipsnyje: *Pre-christian name giving in Lithuania* Lietuvos valdovus tituluoja tik karaliais: king Algirdas, king Vytautas, queen Ona, queen Julijana, Lithuanian kings. Kai kitatautis skaito taip tituluojamus valdovus, jam iškart aišku apie ką kalbama, o ką jam sakytų kažkokie Grand Dukes ar Grand Princes arba vietoje Kingdom of Lithuania, Grand Duchy?

Ir pagaliau reikia aiškiai už-

Nauji leidiniai

• **BALTIC MATERIAL, IN THE UNIVERSITY OF TORONTO LIBRARY.** Second Edition. A Bibliography compiled by: Emilija Ziplans, Vida Mokkus, Betty McKinstry, Elvi Aer. Toronto, University of Toronto Press, 1978. Leidinys didelio formato 268 psl., kaina — 8 dol., galima įsigyti, rašant ir pinigų siunčiant, JAV šiuo adresu: Mr. J. Gaigulis, 366 — 86th Street, Brooklyn, N. Y. 11209, Kanadoje — Mrs. E. Ziplans, 7 Jackes Ave., Apt. 705, Toronto, Ont. M4T 1E3.

Leidinio metrikiniame puslapyje skaitome: "Publication of this bibliography was made possible by support from the Association for the Advancement of Baltic Studies and by grants to the Sixth Conference on Baltic Studies from the Ontario 'Wintario' program and from the Government of Canada, Secretary of State, Multiculturalism Directorate".

brėžti ribą, kur baigiasi Lietuvos karaliai ir prasideda didieji kunigaikščiai. Lietuvos valdovai, karaliai, monarchai buvo šie: Mindaugas, Vaišvilas, Traidenis, Pukuvėras, Vytenis, Gediminas, Algirdas su Kęstučiu ir Vytautas. Su Vytauto mirtimi prasideda Didžiųjų Kunigaikščių ir Didžiosios Lietuvos Kunigaikštystės gadyne, nes sujungtos Lietuvos Lenkijos valstybės karalius sėdėjo Krokuvoje. Tad, atrodo, šis "kompromisas" turėtų būti primintinas tiek "karaliniams", tiek "kunigaikštininkams".

Ir dar būtų viena išeitis: jei taip bijoma karaliaus titulo, tepalikė valdovas, ruler. Visai neblogas žodis, kurį ir Ivinskis savo istorijoje dažnai vartoja, tik jau ne didysis kunigaikštis....

Emilija E. Ziplans savo įvadiname žodyje, be kita ko, rašo: "In response to many from scholars in the field of Baltic studies, we have compiled a second edition of the Bibliography, Baltic Material in the University of Toronto Library."

There are more than twice as many titles in this edition as there were in the previous edition published in 1972. This may be an indication of increasing interest in the area of Baltic studies and the corresponding increase in publications in the field".

Leidinyje suskirstytas į šiuos skyrius: General reference works, General serials, Fine arts and architecture, Geography and history, History, Law, Linguistic, ethnology, archeology, Literature (Including folk-songs and tales), Music, theatre, motion pictures, Press and Journalism (Including the history of books and printing), Religion and philosophy, Sciences, Social sciences, Material in process, Author and short title index. Šie skyriai savo keliu dar skirstomi kiekvienas į keturis skyrius: Baltic States, Estonia, Latvia, Lithuania. Iš viso leidinyje įvairiomis kalbomis duodamos 3288 bibliografinės pozicijos.

• **CHRONICLE OF THE CATHOLIC CHURCH IN LITHUANIA, No. 21. A Translation of Authentic Reports from Soviet-Occupied Lithuania.** Published by the Lithuanian Catholic Priests' League of America, 351 Highland Blvd., Brooklyn, N. Y. 11207. Redaktorius ir vertėjas anglų kalbon kun. Kazimieras Pugevičius. Leidinys 68 psl.

Dviejų puslapių įvadu vertėjas ir redaktorius skaitytoją informuoja apie šio numerio Kronikos turinį, šį tą pats pakomentuodamas. O naujai išleisto Kronikos 21 nr. turinys angliškai skamba šitaip: The Trial of Sergei Kovalev; Letters and Statements; Way of the Cross; News from the Dioceses; M. Jurevičius is Unemployed; Continuing Persecution of Youth; In the Soviet School.

• **DIEVO APVAIZDOS LIETUVIŲ PARAPIJA.** Išleido Dievo Apvaizdos Lietuvių parapija, 25335 West Nine Mile Road, Southfield, Mich. 48075. Redagavo Liuda Rugienienė. Spaudė Draugo spaustuvė Chicagoje. Tiražas 1000 egz. Leidinys išleistas parapijos penkerių metų sukakčiai paminėti. Gražioje, didelio formato 28 psl., susipažįstame su pastoracine, kultūrine ir tautine parapijos veikla. Įvairūs aprašai, pavardės, statistikos, pulkios veiklos nuotraukos šią parapiją parodo kaip labai gyvą šviesių žmonių sambūrį, kuriems ir religiniai įsitikinimai ir tautiškumas nėra vien tušti žodžiai.

• **SALTINIS, 1978 m., Nr. 4.** Tikybinės ir tautinės minties dvimėsenis žurnalas. Leidžia Marijonai ir Sv. Kazimiero sąjunga. Redaguoja kun. S. Matulis, MIC. Administruoja J. Dubickas. Prenumerata metams 4 dol. (2 sv.). Redakcijos ir administracijos adresas: 16 Hound Rd., West Bridford, Nottingham, NG2 6AH, England.

Šį kartą apskiai vietos duodama popiežiui Pauliui VI ir popiežiui Jonui Pauliui I; spausdinama dr. Vytauto Kazlausko intriguojanti paskaita "Vytis ar Rūpintojėlis?" Tomas Venclova kalba apie Viktorą Petkų; spausdinamas iliustruotas dvidešimt penktosios Europos lietuvių studijų savaitės aprašas, akcentuojamas Pasaulio Lietuvių Dienos Toronte; poezijai atstovauja Vladas Šlaistas ir Česlovas V. Obcarkas.

Užbaigus Lietuvos Enciklopediją 1969 metais, priimtuvės ir pagerbtuvės leidei New Yorke buvo suorganizuotos Lietuvos Enciklopedijos redaktoriaus A. Bendoriaus, iš kairės dešinė: D. Penikas, Bendoriūtė, A. Bendorius (kalba), J. Kapočius ir konsulas A. Simutis. Nuotr. R. Kisieliūsis

Rizikavau savo gyvenimu Enciklopedijų leidejo istorija

STASYS YLA

(Tęsinys iš praėjusio šeštadienio)

PINIGO KLAUSIMAS

Enciklopedijos mobilizacija buvo didelė ir plati. Panaudota daug intelektualinių, administracinių, techninių jėgų su mažiausiu vykdymoju štabu. O kur pinigai?

— Kiek gi išleidai ir kiek kainuos ligi galo?

— Nežinau nė pats. Vienam amerikiečių žurnalistui Bostone kartą pasakiau, kad esu milijonierius. Nustebo, sunėšiau visus tomus, padėjau ant stalo ir sakau jam: štai tas milijonas! Tiek kainuos, o gal daugiau...

— Sušnekus apie pinigus, jis prasiartinė:

— Pinigų niekad neturėjau. Neturiu nė dabar. Bet žinojau ir mokėjau kaip jį padaryti. Pinigas man yra įrankis. Jį naudoju apversdamas, ir jis grįždavo, kai įdėdavau į judamą dalyką.

— O kaip su darbu?

— Nekalbū apie save. Dirbo broliu Viktoras. Dirbo sūnus Algis pusantros metų už pažadėtus nupirkti naujus kailinukus. Dabar dirba

dukra Rita... Pirkom Ostervilleje restoraną — viešbutį, norėjom geriau išsiversti, ir dirbom kaip vergai visa šeima ištisus šešerius metus.

Lyg norėdamas nukreipti kalbą nuo vargingo darbo, ima pasakoti viešbutinius nuotykius.

— Vieną vėlyvą naktį ateina Bostono miesto vyriausias architektas, žaidęs golfą, ir prašo žnapso bonkos. Buvo jau po 1 val. nakties. "Parduoti negaliu, — pasakiau, — bei galiu paskolinti". Kitą dieną architektas grąžina skolą. Tai sužinojo jo draugai ir ši vieta jiems pasidarė "sava".

— Kitą sykį ateina klientas prie baro ir prašo sau ir draugams "Whisky Sauer". O aš tokio daikto net negirdėjęs. Ką daryt? Maišau viską, maišau — ir nunešu. Padedu ant stalo ir išnykstu iš akių. Žiūriu pro kamputį, kas bus. Atrodo, nieko.

Grįžtu. Vyrai pamato ir prašo dar po vieną. Pakartojo dar 3 sykius, viso po 4 stikliukus. Sumokėjo 20 dolerių ir dar pridėjo 5 tipo. Pagalvoju, matyt, kad esu ne savininkas.

Idomiusias buvęs toks įvykis.

— Ateina svetys ir paprašo

"Scotch". Įpyliau ir padaviau. Tas kad pradės šaukti, nes skačius puotoja ir lipa iš stiklelio. Juo labiau šaukė, juo skačius labiau puotojo... Išsigandau baisiausiai. Praneš ko gero inspektoriui, atims leidimą, ir bus po viskam. Pasirodo, stiklą perplėviau vieną sykį muliu ir, užmiršęs, padėjau bufete, o reikia išplauti tris kartus. Klientas tačiau, išsirekęs, išėjo ir, matyt, užmiršo.

Tas darbas Ostervilleje taip įgriso ir taip mus visus išvargino, kad įieškojom būdų juo nusikratyti ir, ačiū Dievui, nusikratėm.

VILKAS NEBIOJ ŠUNIES

Įkėlęs koją į Cape Codą, Kapočius nebeužėjo iš jo pasitraukti. Nusipirko mažą, nuošalų namuką prie Catuit savo šeimai ir dukros Birutės — Pabedinskienės, čekigiskės. Suvažiuoja visi liepos mėnesį: mama, dukros ir anūki. Kartais atvyksta tėvas, rečiau žentas, rečiau sūnus Algis, laivyno aviacijos komandierius (Lieutenant Commander). Kitu laiku namukas tuščias, tik savaitgaliais susimeta žuvalavimas "bendrovė".

— Vienintelis poilsis prie meškerės ir ungurių... Užmiršti spaustuvę ir enciklopediją, ir visus su tuo ir daugelį kitų rūpesčių.

Kartą paliko man raktus ir "įsąkė" važiuoti ten, jei nori ramiausio kampo darbu. Nesinaudojau tais raktais kokius metus, o jis nedavė ramybės, kol pradėjau vežiotis rąsomąją mašinėlę. Nuvykęs rąsdavau visur išdėliotų saldinių. Kas čia juos taip valgo? Pasirodo, pats šeimnininkas — gišasi nuo dūmo... Metė rūkyti, kai grybštelėjo širdį, metė ir kavą, su kuria anksčiau nesisėkė. Pastebėjau, kad atsikėlęs iš ryto kartais paimdavo asperino. Paimdavo ir dienos bėgyje. Kodėl? O gi nuo migrenos! Ir kaip neįsivarys migrenos, užsikroves tokią našta — enciklopediją.

Kartą atvykstu vėlai, susinešu daiktus ir užsirašau išlaukęs duris iš vidaus, bet raktą palieku skylutėje. Taip mane buvo pamokęs. Girdžiu kažkas bando raktinai. Užžiebiu šviesą, o gi pats bosas. Ir dar kas: su cigarila dantyse.

— Kas čia dabar? Pradėjai! — pareiškiau savo nusteimą.

— Tik nesakyk žmonai!

— Ar bijai?

— Vilkas šunies nebijo, tik prievengia.

Pasijuokėm, prašėkėjom vakarą. Kitą rytą jis susiskambino su drau-

(Nukelta 1 psl.)

Londono svarstymai

Vytautas Bagdanavičius

(Tęsinys iš praėjusio šeštadienio)

Cambridge'ui, kaip apskritai Anglijai, yra būdingas tolydumas net tada, kai čia vyksta revoliucijos, pvz. protestantizmo įvedimas. Ir po reformacijos Cambridge universiteto organizacija struktūrinio požiūriu pasiliko ta pati.

Vienas Cambridge universitetą baigiantis filosofas man pasakojo apie čia galiojančias pažiūras į mokslus baigusį akademiką. Čia niekam nerūpi, ką tu sugebi, sakė jis, bet ar tu esi žmogus. Ir filosofiją baigęs Anglijoje gali gauti vietą banke. Taip pat ir darbe niekas nežiūrės į tavo pažangą ar išradingumą tavo veiklos srityje. Tavo karjera priklausys nuo pažinčių ir nuo laiko slinkties, kai tu iš lėto kilsi karjeros laiptais. Čia visai ne taip kaip Amerikoje. Niekas čia, pradėjęs vieną darbą, neieško kitur geresnio. Čia idealu yra laikoma ištikimybė tam, kur esi.

Mano pokalbininkas pristatė tai, kaip negiamą angliškumo bruožą, bet man jis atrodė, kaip vaistas, kurio reikia šiandieninei, per daug darbščiai pasidariusiai, moderniai visuomenei. Ta proga man ateina į galvą vienas D.H. Lawrence, anglų romanisto, sakiny: "Mes sugebame padaryti įvairių dalykų, bet mes nesugebame gyventi".

Ir atrodo, kad Anglijos darbiečių valdžia laikosi tos galvosenos. Ji iš visų kraštų at-

vykusius žmones aprūpina pinigais ir butu, nepaisant ar jie ką dirba ar ne. Tuo jie, žinoma, sukelia dirbančiųjų ir turtųjų pasipiktinimą. Ir, atrodo, tuo nori pasinaudoti konservatoriai, siūlydami ateinančiuose rinkimuose pakeisti darbiečių valdžią.

PABAIGA

Siems svarstymams užbaigti, man atrodė, geriausiai tinka viena ištrauka iš poeto T. S. Eliot'o veikalo "Four Quartets". Jis ketvirtame kvartete, trečiame skyriuje, mąsto apie vieną kraštą ir vieną tautą, kurios žmonės nėra labai pavyzdžingi. Jie nepasižymi nei ypatingu gerumu, nei malonumu, bet turi savotišką genialumo bruožą. To genialumo jie visi yra paliešti; jie yra vieningi tuo brožu, kuriuo jie labiausiai tarp savęs skiriasi.

Ta pačia proga poetas pradeda mąstyti apie karalių temstant; apie keletą žmonių ant ešafoto; apie keletą tų, kurie mirė kitose vietose, tiek šiame krašte, tiek kituose kraštuose. Jis mąsto ir apie tą, kuris mirė, būdamas aklas; dėl to mirė ramiai. Poetas nemano, kad dabar reikėtų atgaivinti senus ginčus ir senas politikas ir mušti senąjį būgną. Kodėl? Dėl to, kad tie žmonės, kurie prieštaravo, ir tie, kuriems prieštaravo, yra priėmę tylos konstituciją ir yra susiklostę į vieną partiją. O mes, ką mes esame paveldėję iš

(Nukelta 3 psl.)

gais ir išvyko į vandenį. Grįžęs sudorojo žuvį ir vėl išvažiavo namo. Aš užsibuvau, nes atsiėčiau didesnį darbą. Po keleto dienų grįžta ir pirmas žodis buvo:

- Pagavol
- Kas pagavo ir ką?
- Žmona mane.

Buvo vėl su cigarila dantyse, tad supratau reikalą. Tik buvo įdomu, kaip pagavo.

Ji nuėjusi gult į antrą aukštą, o jis užsibūvęs virtuvėje ir praveręs langą. Girdi, atšlepsi laiptais. Pasirodo, dūmas "pakilo" ligi jos ir, atėjusi patikrinti, užklupo.

- Barė?
- Aišku.

Toks ten ir barimas, pagalvojau. Ji be galo rami, mažakalbė, visada giedrios nuotaikos, nors jau daug metų vargsta su reumatu. Relinginga, bet ne davatikška. Kieta principuose, bet neužmeta jų kitims.

— Ai, tos mano moterys, — pasiskundė jis kartą. — Ateina Vytautas Izickas. Sakau, gal nori pirkti gerą "Fishcall", man nebereikia, parduosiu pigiai — už 25 dolerius. Tas jau buvo betraukęs pinigų iš kišenės, o žmona ir Rita kad užrėkė: "Tėvai! Juk pats mokėjai bene 10 dolerių". Taip ir nepavyko man biznis.

Juokėsi iš tos nesėkmės, bet, pasirodo, vis tiek privengia savų sargų ir su jais skaitosi... Jo žmonelė Šapolaitė buvo kilusi iš šviesios žemaitkiemėnų šlaitų giminės — te-ta Vladiui Šlaitui.

— Sakyk, kodėl gi pradėjai rūkyti — po tiek metų?

— Svoris, — atsakė trumpai.

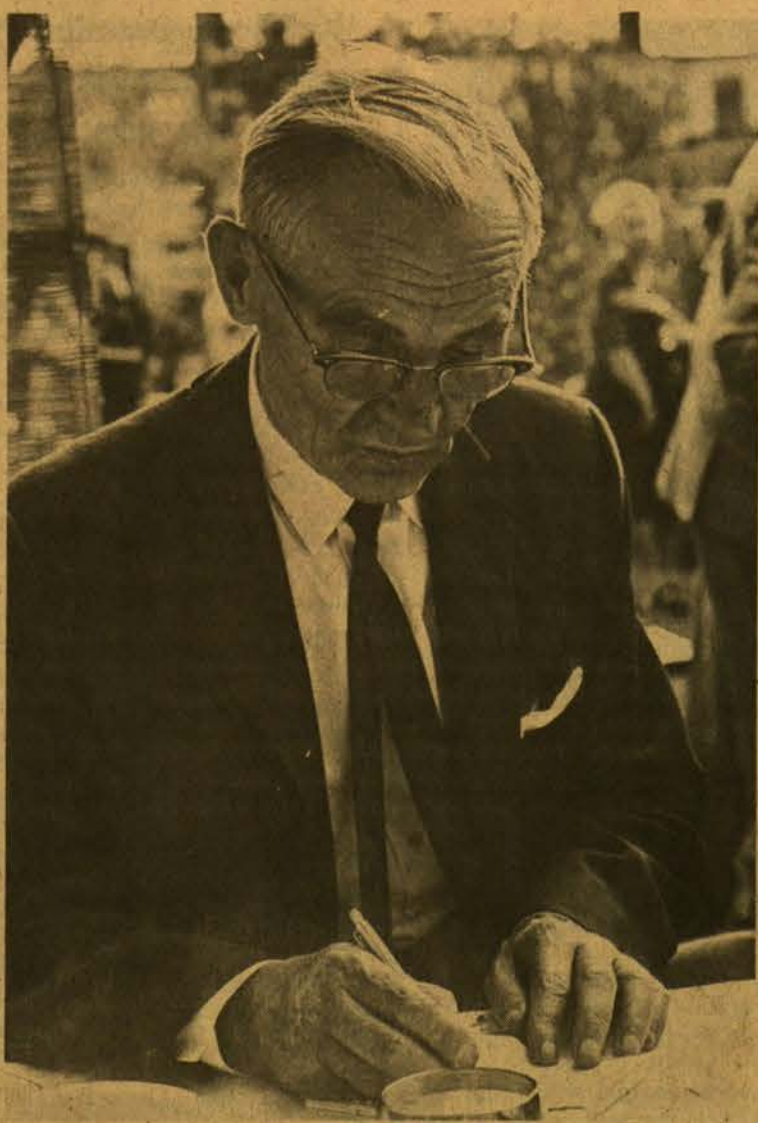
Vieną metų jis buvo pradėjęs stotėti. Greičiausiai buvo kalti saldaičiai — "ginklas" prieš rūkymą. Bandė, pastebėjau, marintis. Atsikelia, užgeria Sankos ir eina į kiemėlį nevalges. Pralaidžia ir pietus. Jei nevažiuoja žuvaž, dirba aplink namuką. Niekad nemačiau be darbo. Mažai jam ir miego tereikia.

— Užtenka galvą priglausti prie pagalvės. Penketis — šešeto valandų gana.

Pradėjęs vėl rūkyti metė saldaičius — išlygino svorį. Cigarilas pakeltė cigaretes — silpniausiomis.

ZYDŲ GALVA

Bostono susipažino su žydu, kurio tėvai buvo kilę iš Lietuvos. Pašnekėdavo su juo apie biznį. "Reikia žydo galvos, žydo galvos, suprantai, kad padarytum gerą biznį" — sakydavęs. (Lietuvoj girdėdavom sa-

Lietuvių Enciklopedijos leidėjas Juozas Kapočius pasirašinėja enciklopediją. Iškilmų metu, kurias buvo suruošęs redaktorius Antanas Bendorius 1969 metais birželio mėn. Nuotr. R. Kisieliūnas

kant "Judele Kopf"). Kapočius buvo pardavęs legionierių namą ir pirkęs Broadway gatvėje mažesnę. Ten perkėlė spaustuvių ir administraciją. Paskui pasitaikė didelis namas toje pačioje Broadway, už Lietuvos klubo, geresnė vieta. Į tą namą dar nebuvo persikėlė, kai žydas panorėjo jį atpirkti. Pasiūlė 11.000 dol. daugiau negu Kapočius buvo mokėjęs.

Žydas džiaugėsi pirkiniu, bet, pradėjęs tvarkyti, pastebėjo, kad sienos supuvusios.

— Tu mane apgavai, — pasiskundė, sutikęs, Kapočius.

— Tu gi tą namą žinojai anksčiau negu aš, — atsakė pakaltintasis, — o biznyje reikia turėti žydo galvą...

Žydas nutilo, supratęs, kad kaltė jo paties — blogai pavartojo savo galvą.

Kapočius pirkto didesnius namus kitą gatvę pusėj su butais bei

krautuvėm ir čia perkėlė enciklopediją.

Kartą paklausiau, ar negalėčiau jo namų kieme pasistatyti automobilį keletai dienų, nes skrendu į Chicago iš Bostono.

— Gal tą namą jau nebus, — atsakė.

— Kodėl?

— Nieko neišėina. Vienas gyven-tojas išvyko neapsimokėjęs, paskui kitas. O dabar negaliu iškraustyti trečio — nei moka, nei išėina. Kad bent išėitų, bala to mokesčio.

Tą savaitę buvo "Spygliuose ir dygliuose" toks perliukas, ir jam priminiau. Nuomininkas, prašomas iš-elti, sako šeimininkui: Seniau buvo kitaip — reikalaudavo ne tik išėiti, bet ir apsimokėti...

— Nieko neišėina! — pakartojo Kapočius.

Dingtelėjo mintis, ar jis nepradeda pavargti. Tonas darosi minorinis, o tai svetima jo prigimčiai. Pa-

stebėjau bene prieš trejetą metų, kai buvo renkama ar tik ne penktoji LB Taryba. Pasakė "užteks" ir pradėjo įieškoti savo vieton kitų kandidatų iš Bostono apylinkės. O kiek laiko buvo pašventęs, kiek privažinėjęs LB reikalais. Buvo viena terminą Tarybos prezidiumo sekretorius, kitą — pirmininkas. Kur jo neradavai, ypač vietinėj Bostono ir apylinkių LB veikloje?

GANA, MESIU VISKĄ!

Paskutinį sykį nuvykau į Cape Codą, vėl raginamas Biliūno. Bu- vęs vietinės LB-pirmininkas, man buvo davęs savo viešpatijos klebo- no titulą. Dabar išmetinėjo, kad ne- besirodau, neaplinkau — girdi, iš- mesime iš klebonų.

Nuvykau ir jam paskambinau. Ruošiasi į svečius pas Mineikas, švenčiančius šeimyninę sukaktį. Bū- slanti nemaža dalis "parapijos", tik- tų pasirodyt ir "klebonui"... Netru- kus skambina Mineikos: atvažiuok!

Radau, tarp kitų, ir tuos, kurie prieš metus dalyvavo Kapočiaus "blynuose". Pabuvęs grįžtu 10 val. Iš paskos įsuko kita mašina. Žiū- riu gi pats šeimininkas.

— Ar žuvį pasiilgai? — pasitin- ku juokaudamas.

— Juozas tyli. Matau, kad be nuo- taikos...

— Pabėgau, — pratarė.

Paskui sako:

— Nežinau, aš kvailas, ar kiti...

Laužiau tris dienas paskutinį tomą ir turėjau nutraukti. O būtų užte- kę dar dviejų dienų, ir viskas būtų buvę baigta... Nežinau, aš kvailas ar kiti...

Supratau, kad čia kažkas sukliu- vo labai neapmatyto. Kliuvo ir anksčiau, nes žadėjo tą tomą užbaig- ti pavasarį, o dabar jau rugsėjo pra- džia...

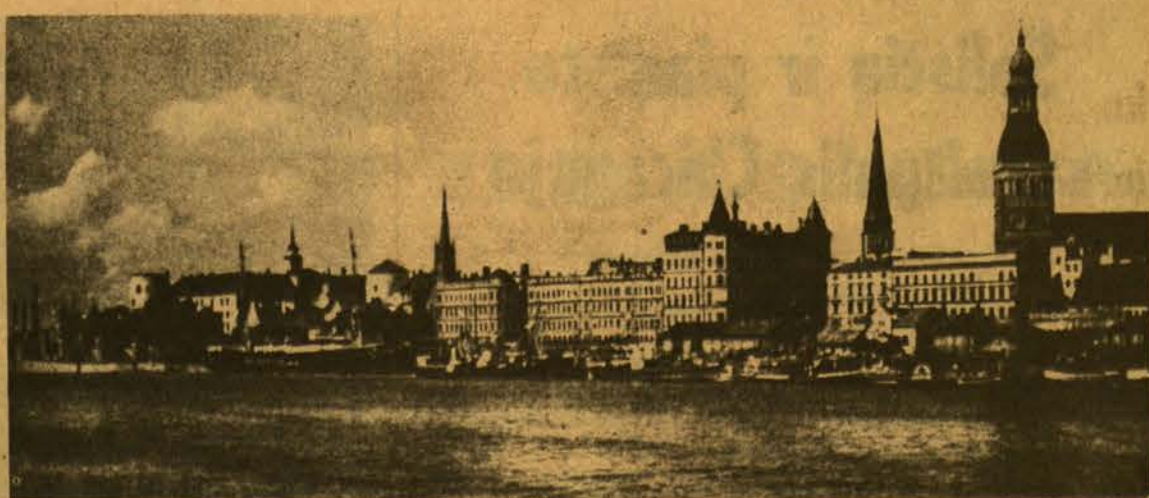
Kitą rytą man sako:

— Baigsiu enciklopediją ir užda- rau spaustuvių. Nieko neišėina...

— Palauk, nesiskubink! Atsimeni, ką pasakojai: Panėvėžy eidavai į spaustuvių, prasimėjęs reikalą, kad bent pakvėpuotum tuo oru. Taip buvai pasiilęs savo profesinio dar- bo ir aplinkos... Ar galėsi be to gy- venti po 50 metų, praleistų dažų ir alyvos aromate...

Jis nieko nebesakė, tik užgėrė šal- tos Sankos ir išėjo į kiemą. Girdžiu — išsivargęs žolei pjauti mašiną. Po pietų atsirado draugai, išsirengę į ežerus. Grįžo su ešeriais ir vaka- rienei man jų iškepė. Pats nevalgė...

Nuotaika buvo pragiedrėjusi. Lemė pasakoti paskutinį nuotykių su

Latvijos sostinės Rygos bendrasis vaizdas. Šiandien (lapkričio 18 d.) latviai visame pasaulyje švenčia Latvijos nepriklausomybės paskelbimo 60 metų sukaktį. Ta proga čia įprastą poetinio žodžio vietą atiduodame latvių poezijai

Andrejs Eglitis

I

Visi vieversiai vienodai šiaurėje gieda,
Visos lakštingalos,
Visos vienodai šiaurėje gieda.
Viskas yra vienoda be meilės.
Žiema, pasivertusi ievomis, miega,
Visos ievos vienodai šiaurėje žydi,
Viskas yra vienoda be meilės.
Nei vienas dar iš kapų neprisikėlė.
Nei vieno mirusio kūnas nepradėjo vaikščioti, —

Visi mirusieji vienodai tyli.

Viskas yra vienoda be meilės.

Kristus prisikėlė?

Aš jaučiu nuolat žmogų kryžiuojamą.

Sapnuokime Dievui. Sapnuokime apie Jėzų Kristą.

II

Kas besuskaituos tas smėlio saujas,
bertas ant krūtininių žuvusių karius —
Iš jų kalnas kyla tėviškei aušėčiausias,
Liūdesini pakalnė veriasi gili.

žvejybos draugais.

— Grįžo po pusiaunakčio iš jū- ros. Nuvalė ungurius ir pamerkė sū- riam vandenį. Po trijų valandų reikės ištraukti, apšluostyti ir "pa- karti" rūkykloje. Jie man sako: "Tu, Juozai, eik gult ir miegok. Mes at- važiuosim ir viską sutvarkysim."

Juozas per miegus jaučia, kad jau būtų laikas ungurius traukti iš bač- kos, bet kieme nieks nesidaro. Atsi- kelia — jų nėra. Sukabina ungu- rius į rūkyklą ir nueina vėl gulti. Atsikelia, kai saulė jau buvo šokte- lėjusi. Jų vis dar nėra. Užkuria pe- čių, ateina ir pietūs — jų dar nėra.

Tada paima telefoną ir išsibara. Tuoj prisistato anie du — geri ge- rutėliai.

— Žuvies, matai, nevalgau, o dirbti kartais turiu už tris, — pra- sijuokia.

Nuo tos mano viešnagės Cape Code praėjo bene porą savaitių. Kapočius atvyksta į Alkos posėdžius Putname ir užbėga pas mane.

— Baigsiu enciklopediją ir imu atostogų vieneriems metams...

Klausau ir ausimis netikiu. Tik atostogų ir metams... Nieko nesa- kau, tik pagalvoju: neištvers nė metų.

Ką skaitiūnų, Dievo motina,
Pakrašty dangaus sėdėdama?
— Švento smėlio saujes skaitiūnų,
Vienos smėlio saujos trūksta —
Vienos smėlio saujos trūksta!
Nejieškoki, Dievo motina,
Aš paėmiau smėlio saują,
Kad sušildytų man sielą.
Aš paėmiau smėlio saują,
Atiduosiu dvigubai —
Mane patį tu paimsi,
smėlio saujon atgalios.
Meldžiu karo kardo,
Grąžink mane atgalios;
Nepaliksiu aš skolingas
Tėvų žemei smėlio saujos.

Iš latvių kalbos vertė Liūnė Sūtema

Andrejs Eglitis (gimęs 1912 m.) yra vienas ryškiausių ir labiausiai mėgiamų latvių poetų šlovėje. Rūpestis savo tauta ir jos likimu, pranašo tonas, sujungtas su giliais asmeniškais išsakytais, yra būdingieji jo poezijos bruožai. Visą latvių žemės tragediją poetas išreiškė kantatoje "Dievas, Tava Zeme Deg" (1943). Kiti minėtini rinkiniai: "Dvėselu cietoksnis" (1945), "Už vairoga" (1946) ir kt. Kiek Andrejs Eglitis šlovėje latviuose yra populiarus liudija ir tai, kad jo eilėraščių rinkinys "Jaus- kite mane į vėlavą raudoną-baltą-raudoną" praėjusiais metais buvo išleistas jau net ketvirtąja laida.

Papasakojo apie filmą, neseniai susuktą apie lietuvių enciklopediją. Fotografavęs Alg. Kezys, SJ, redaguo- jęs Jasiukonis Los Angelej. Filmas busias pirmą sykį rodomas Bostone gruodžio 3 dieną, minint enciklopedinio darbo užbaigtuves.

— Nežinau, kaip galutinai išeis...

Kiti redaktoriai kalbėjo iš rašto, o man neleido, nors buvau pasirašęs. Kalbėjau, žinoma, bet vis galvoju, kaip ten mano parašyta, ir mažiaus- si. Nežinau, kaip išeis...

— Argi svarbu, ką ir kaip kalbė- (Nukelta į 4 psl.).

laimingojo, mes esame gavę ir iš to, kuris buvo nužudytas.

Šiam savo mąstymui kaip įvadą T. S. Eliot paima vieną daržo lysvę, kurioje auga trejopos rūšies žolij, kurios yra labai vienos nuo kitų skirtingos. Iš tikrųjų tai yra trejo- pi žmonės: vieni yra prisirišę prie savęs, prie daiktų ir prie asmenų. Kiti yra atsirišo- bę nuo savęs, nuo daiktų ir nuo asmenų. Tarp šių auga ir tie, kurie yra abejingi. Į kitus žmones jie yra panašūs taip, kaip mirtis yra panaši į gyvybę. Juos T.S. Eliot prilygina daržo stagarams. Vieni iš žmonių yra už laisvę, bet ne tam, kad mažiau būtų myli- ma. Kiti yra už savo krašto meilę, pradedant nuo savo paties veiklos vertinimo. Tačiau jie prieina įsitikinimo, kad ta jų veikla nėra la-

bai didelės vertės. Bet jie niekada nemano, kad ji yra visiškai be vertės. Taigi, istorija gali būti ir vergija ir laisvė. Bet ji yra praė- jusi. Išnyksta ir veidai, ir vietos kartu su tuo, kuris visa tai mylėjo. Ir vėl viskas atsinaujina ir persimaino kitame sąstate ir kita- me plane.

Angliškumui aptarti galime pasinaudoti dar vienu autoriumi. Leavis jį taip aukštai nevertina kaip Conradą, bet ne anglo akimis, jis galbūt angliškumą atidengia giliau negu Conradas. Aš čia turiu galvoje D.H. Lawren- cę. Vienaime savo romane jis šitaip aptaria japonus ryšium su jų išvystyta tarpusavės vyriškos kovos džiū-džiūsu kultūra. Tas api- būdinimas, man atrodo, padarytas aptarti anglams. Apie japonus ten sakoma: "Jie yra

labai atstumiantys, kai yra šalti, ir tada jie atrodo pilki. Bet kai jie yra įkaitę ir išbudinti, jie yra tikras pasigėrėjimas. Jie tada at- rodo kaip savita gyvybių rūšis, pilna elek- trojos, kaip unguriai".

Toliau autorius pasakoja, kaip vienas anglas pradeda mokyti kitą džiū-džiūsu ir kaip jie, besimokydami, taip įsismagina, kad tarp jų išsivysto tikra kova iki tokio laips- nio, kad jie abu guli ant grindų beveik be są- monės. Aš negaliu čia pakartoti to pulkaus kovos laipsniavimo, ką padaro Lawrence, bet man tai ir nereikalinga. Man ši jų kova yra reikalinga pailiuoti labai tampriam žmogaus su žmogum santykiui, ko iš tikrų- jų nori ir Lawrence. "Atrodė, kad šie du balti kūnai brovėsi vienas į kitą, tarsi jie būtų norėję pasiekti vienybės". Vienas iš jų buvo tarsi aukštoji energija, įžengusi į pil- nutinio žmogaus kūną, kuri, kaip tam tikra jėga, ar tamprus tinklas, ar kaip kalėjimas, norėjo įsibrauti į kito vyro fizines gelmes. Ir taip "dvi, esmiškai baltos figūros, dirbo viena su kita, kad kovoję pasiektų didesnės vienybės". (Cituojaama iš Diana Trilling pa- ruošto D.H. Lawrence rinkinio 456 ir t.t. psl.)

Norėdami teisingai įvertinti šį Lawrence epizodą, turime saugotis dviejų pavojų. Vi- sų pirma turime apsisaugoti, kad iš jo nepa- darytume kovos primato filosofijos, kaip tai padaro marksizmas. Lawrence ta kryptimi neveda. Šie bekovojantys žmonės pasilieka ne tik draugai, bet ir mylintys. Po visiško iš- sekimo jų vienybė buvo didesnė. "Imty- nės jiems turėjo gilesnės prasmės — nebaig- tos prasmės".

Vienas iš jų toliau sako: "Mes esame arti- mi protiška ir dvasiškai, dėl to mes turime pasidaryti ir fiziškai artimi t.y. pilnaprasmė visuma".

Lawrence'o žodžiai gal' kai kam sudaryti

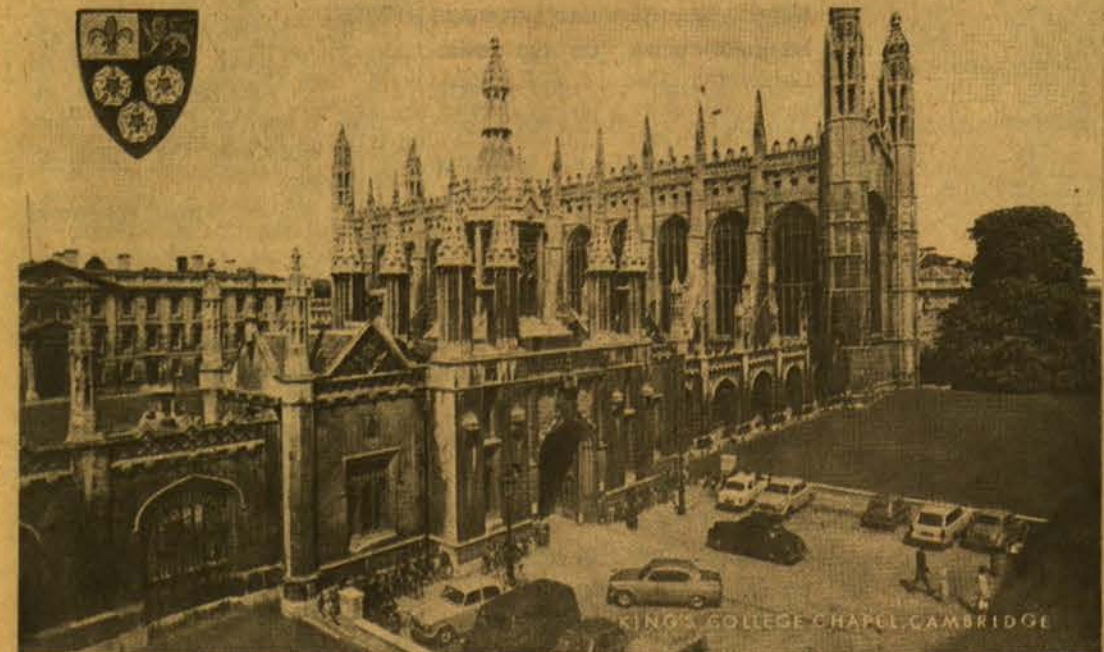
proga įtarimui, kad čia esama kokio nors iškrypimo, pvz. homoseksualizmo. Bet tam pagrindo Lawrence neduoda. Norint teisin- gai suprasti Lawrence'o pasakymas apie fi- zinę vienybę, reikia atkreipti dėmesį į tai, kad vienišumas jam yra labiau nepakenčia- ma būseną negu Conradui. Tai liudija tarp kito ir jo poezija. Jis yra parašęs išsamų ei- lėraščių apie jauno turtlio vienišumą. Šio

gyvulio ilgaamžis vienišumas jį tiesiog jau- dina ir kelia pasibaisėjimą. "Vienišumas ir neturėjimas sąmonės, kad esi vienišas yra šešis kartus didesnis vienišumas" — sako jis tame eilėrašty.

I šių dviejų vyrų kovą Lawrence žiūri ne tik aukštai moraliniu, bet ir teologiniu po- žiūriu. Į ją jis žiūri, kaip į paslaptingą pat- riacho Jokūbo kovą su angeliu. Vienas iš vyrų, atsigavęs iš kovos apsvaigimo, paklau- sė: "Ar tu atėjai čia kovoti su savo geroju angeliu." Ir kitas atsakė, kad taip. Man šis e- pizodas atrodo kaip retai kur, ar galbūt nie- kur literatūroje nesutinkama iliustracija Kristaus įvesto priešų meilės termino.

Lawrence galbūt nenuvokė, kad jis šiuo epizodu padarė ir vieną naudingą sugretini- mą etnologui. Jis paliudijo, kad dvi iš konti- nento į salas nustumtos tautos anglai ir ja- ponai yra išlaikiusios vyriškos kovos kultū- rą. Juk ir anglai turi išlaikę bokso bei imty- nes. Visos kitos tautos, pereidamos į orga- nizuotas ir mobilizuotas kovas, asmeninę ko- vos formą yra praradusios. Tuo tarpu pir- minės kultūros etnologai neranda jokios organizuotos ar mobilizuotos kovos, o randa tik dviejų vyrų peštynes. Japonai ir anglai tą tradiciją yra išsaugoję.

Baigiant sugretinime dviejų autorių an- gliškumas: T.S. Eliot'o ir D.H. Lawrence'o. Jie abu kalba ta pačia kryptimi. T.S. Eliot savo angliškoje lysvėje randa skirtingas žo- les, kurios yra paliudytos Anglijos istorijos kovų. Lawrence savo simboliškai persunkto- je dviejų vyrų kovoje liudija jų toli siekian- čią pretenziją vienas į kitą ir įieškiojamą auk- štesnės prasmės. (Pabaiga)

Karaliaus kolegija iš gatvės pusės Cambridge.

Karaliaus kolegijos koplyčia Cambridge.

